

Sensibilitat, política i cultura: el neorealisme com a instrument d'art

Antoni Serra

«Si rischierà, in nome d'un malinteso gusto estetico, di peccare d'ingenuità ritenendo che il film d'arte, per l'universalità dell'arte, sia destinato ad imporsi alla sensibilità anche d'un pubblico imprevisto...»

Il cinema come strumento di cultura,
de Filippo M. De Sanctis.

El cinema és cultura o és un (entre d'altres) simple instrument de cultura?

¿Vostès, amics meus, lectors intel·ligents de l'impossible no numèric, creuen que té gaire importància la disjuntiva enunciada abans?

És clar, que no. Jo, cinematogràficament (pel que fa al gust, s'ha d'entendre; no a la tècnica ni a l'artifici) em vaig fer espectador amb el cinema italià del neorealisme o sigui, amb els seus màxims exponents, des de Cesare Zavattini i Vittorio De Sica (¿qui no recorda aquells excepcionals films, que avui són ja molt més que història, *Miracolo a Milano*, *Ladri di biciclette* o *Sciuscià*?) fins a Rossellini i Fellini, només per citar-ne uns pocs. Per a nosaltres, els joves que patíem el franquisme galopant (una mena de plaga que ennegria de nogalina cadavèrica les cèl·lules cerebrals), el neorealisme va ser sinònim de llibertat.

Europa acabava de sortir –amb milions de morts inútils, com succeïx sempre– d'una guerra patètica i Itàlia, que l'havia patit doblement, ja com a víctima de Mussolini i l'aliança amb Hitler, o bé com a centre d'operacions de les tropes aliades... Itàlia, deia, es va regenerar a través del neorealisme. Un producte cinematogràfic i intel·lectual (no cal oblidar que un dels seus pares més representatius, el guionista Zavattini [1909], procedia del món de la literatura) que es va forjar, no tan sols per les conseqüències socials i econòmiques de la guerra, sinó també a causa de l'escandalosa política repressiva contra els partisans, o sigui: els homes de la resistència al nazisme i al feixisme, quan varen deixar de ser útils a la democràcia cristiana. Repressió que semblava tenir tots els elements de

dissuasió d'una guerra civil, destrucció, assassinat, mort, talment com va recollir Cassola, Pratolini i Moravia en alguns textos narratius.

Mentre nosaltres, simples universitaris i participants de les primeres lluites antifranquistes, vèiem aquell cinema ja bé a través dels filtres oficials (la censura) a les sales de projecció comercial o d'«amagatots» en cine-forums clandestins, la societat espanyola i la vivència quotidiana d'Europa avançaven per camins polítics i culturals del tot diferents. Així no és d'estranyar que interpretàssim el neorealisme com una vocació social, indiscutible, però també (i sobretot) pel que tenia de revulsiu artístic, de lúcid plantejament narratiu en imatges: el llenguatge cinematogràfic sense embuts –lliure i rebel.

Aquell cinema en gran part realitzat en els anys quaranta i a principi dels cinquanta (unes poques i significatives dates, si em permeten: *Roma, città aperta*, 1945; *Paisà*, 1946; *Germania, anno zero*, 1947; *Sciuscià*, 1946; *Ladri di biciclette* i *Terra trema*, 1948; *Umberto D* i *Europa '51*, 1952. Cal incorporar molt posteriorment, l'any 1962, un magnífic film: *Salvatore Giuliano*, de Francesco Rosi, el qual jo sempre relacionaré amb un poema de Jaume Vidal Alcover, «i tu allà, / a la plana verdosa, encara dret, / i ja tombat, caigut a terra / definitivament...»); doncs aquell cinema, el neorealisme, va possibilitar que tots nosaltres sobrevisquéssim èticament i estèticament a la mediocritat grisa del moment. Ja m'agradaria, i esper que em perdonin la ironia, que el cinema d'avui, amb tants d'efectes especials i no poques actrius fetes de silicona mamària, tenguessin la meitat de revulsiu social,

d'intensitat artística i de netedat de plantejaments que el neorealisme. Però ara vivim una realitat cinematogràfica diferent i, com afirmava el savi Luigi Chiarini, durant molts d'anys director de la Mostra de Venècia, «els censors més severs i intransigents sempre diuen, mentre fan l'ullet, que un "parell de cames maques no escandalitzen"», encara que sí escandalitza, tant avui com ahir i sempre, l'art de veritat, de la mateixa manera que va escandalitzar –afortunadament– el neorealisme a les mentalitats ben pensants.

Preferesc ser escandalitzat, i viure... viure sense repressions ni morts per assassinats civils, militars i religiosos.

El neorealisme és senzillament la vida del que és infinitament petit i quotidià.

O sigui, una meravella. ■

Cesare Zavattini